

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту

ОСОБИСТІТЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Львів, 24 травня 2024 р.

Львів – 2024

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 25 квітня 2024 року, протокол № 5.

Рецензенти:

Жигайло Наталія Ігорівна – доктор психологічних наук, професор;
Діденко Олександр Васильович – доктор педагогічних наук, професор.

Особистість в екстремальних умовах: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 травня 2024 р., м. Львів).
Львів, 2024. 244 с.

Редакційна колегія:

доктор психологічних наук, доцент **Сірко Р. І.**;
доктор педагогічних наук, професор **Литвин А. В.**;
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник **Руденко Л. А.**;
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Вдович С. М.** (упорядник);
кандидат психологічних наук, доцент **Стельмах О. В.**;
кандидат психологічних наук, доцент **Яремко Р. Я.**

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються психологічні особливості професійної діяльності фахівців ризиконебезпечних професій в умовах війни; психолого-педагогічні аспекти підготовки фахівців до професійно-екстремальної діяльності; сучасний стан і перспективи психологічної реабілітації особистості в умовах воєнного стану; міждисциплінарні гуманітарні аспекти підготовки та діяльності особистості в екстремальних умовах.

Для науковців у галузі психології та педагогіки, психологів-практиків і педагогів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, аспірантів, ад'юнктів, докторантів.

Матеріали подано в авторській редакції.

<i>Галина Брославська</i>	
Психічний стан учасників освітнього процесу небезпечних зон проживання	153
<i>Ліліана Кудрик</i>	
Розвиток емоційного інтелекту особистості засобами культурно-дозвіллевої діяльності	158
<i>Роман Яремко, Каріна Дида</i>	
Психологічні особливості деструктивної поведінки у підлітковому віці	163
<i>Олег Лозинський, Тетяна Конівіцька</i>	
Міжкафедральна лабораторія соціально-психологічної реабілітації в умовах війни	166
<i>Марія Козігора, Сергій Марчук</i>	
Психологічна стійкість педагога в умовах війни	170
<i>Юрій Кухта, Андрій Литвин</i>	
Організація дуальної форми здобуття професійної освіти	173
<i>Ольга Лозинська</i>	
Гумор – «ментальна броня» у військовому конфлікті	177
<i>Марія Навитка</i>	
Глобальні виклики та місцеві рішення у формуванні компетентностей іт-спеціалістів	182
<i>Галина Брезіцька</i>	
Особливості професійної підготовки майбутніх кухарів в умовах воєнного стану	186
<i>Вікторія Боднарчук</i>	
Студія акторської майстерності як осередок розвитку національно-патріотичної свідомості молоді в умовах війни	191
<i>Орест Вачков</i>	
Застосування теорії внутрішньогрупової ідентичності Г. Олпорта для подолання соціальних упереджень до учасників активного дозвілля	194
<i>Олена Петринич</i>	
Адаптація як перший досвід соціалізації та її ускладнення віковою кризою	198

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків: Віват, 2019. 512 с.

УДК 159.9

Роман Яремко, м. Львів
Каріна Дида, м. Львів

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

Деструктивна поведінка не є рідкісним феноменом у наш час. Цьому явищу піддаються як дорослі особи, так і підлітки. У своєму визначенні такий тип поведінки трактується як той, що не відповідає загальному стандарту. У соціології пояснюється як антисоціальне явище, яке спрямоване проти суспільства та його цінностей [2, 47 с.]. Для типових проявів девіації у дітей та підлітків характерні демонстрація, агресія, систематичне відхилення від навчальної діяльності, алкоголізм та різного виду залежності, спроби суїциду, самокалічення тощо.

Розглядається три види деструктивної поведінки: адиктивна, делінквентна та психопатологічна [2, 48 с.]. Для адиктивної поведінки властиве бажання підлітка уникнути реальних проблем, втекти від дійсності та зануритись у свій власний світ. В таких випадках суб'єкт може підсісти на психотропні речовини, алкоголь чи нікотинові вироби. Також притаманна кіберадикція, або залежність від комп'ютерних ігор.

Делінквентну поведінку можна охарактеризувати як дії, які вчиняються підлітком чи їхньою групою, що спрямовані на порушення закону та соціальних норм. До такої поведінки відноситься дрібне хуліганство: розпивання спиртних напоїв у громадських місцях, нецензурна лайка, навмисне приставання до інших громадян, булінг в сторону слабших; а також порушення ПДР, поширення порнографічних матеріалів та інші дії, що спрямовані на порушення законодавства та громадської моралі.

Для психопатологічного виду характерною ознакою є прояви власне психопатологічних симптомів певних психічних розладів та захворювань. Найбільш типовим для такого типу поведінки є аутоагресія, також це називають аутоагресивна поведінка (далі - ААП). К. Ясперс вважав, що причинами аутоагресії стає нездатність індивіда до адапта-

ції у соціумі та неуспішність міжособистісної взаємодії у своєму мікросередовищі, тобто явище ААП напряду пов'язане з сприйняттям інших людей [1, 4 с.].

Аутоагресія може проявлятися у двох формах: самогубство (або суїцид) та самопошкодження (або парасуїцид). Доволі часто ці два поняття плутають, але варто зазначити, що суїцид – це свідоме бажання спрямоване на досягнення добровільної смерті, переважно зустрічається в осіб при непсихотичних психічних розладах. Воно також виражається у вигляді планування та підготовки до агресивних дій підлітка щодо себе [1, 7-8 с.]. Е. Дюркгейм виділив два види причин, які можуть впливати на кількість самогубств: психоорганічна схильність та природа навколишнього фізичного середовища. Він вважав, що в індивідуальній будові кожної людини лежить схильність, яка варіюється різною силою і може призводити до самогубства [4, 3 с.]. Американський психіатр К. Менінгер припустив, що є три несвідомі взаємозалежні причини, через які люди вдаються до суїциду: помста або ненависть (бажання вбити), депресія або безнадійність (бажання померти), почуття провини (бажання бути вбитим).

В той ж час, парасуїцид – це заподіяння шкоди власному здоров'ю внаслідок дистресу – стану, при якому людина не може адаптуватись до стресової ситуації [1, 8 с.]. Мотивація вчинення таких дій не пов'язана з бажанням досягнення добровільної смерті. К. Менінгер назвав таке явище «локальне самогубство», маючи на увазі те, що індивід вдається до саморуйнування за допомогою калічення окремих частин тіла [5, 230 с.]. В довіднику діагностичних критеріїв (DSM-5) для цього виокремлюють термін «несуїцидальне самоушкодження», або ще називають несуїцидальною поведінкою [3, 803 с.].

До видів самокалічення відносять: порізи гострими предметами, обпалювання шкіри, удушення, щипання та кусання себе, нанесення побоїв, здирання шкіри, трихотиломанія (висмикування волосся) [3].

Серед причин чому підлітки вдаються до самокалічення вирізняють багато аспектів: від безпосереднього впливу оточення до внутрішньо-особистісних конфліктів. Підлітковий вік відноситься до критичних періодів життя людини. Особа, що проходить через підліткову кризу зазнає значних змін на фізіологічному рівні. Однією з основних причин перебігу підліткової кризи вирізняють статеве дозрівання, що значною мірою впливає на психіку та власне фізіологію людини.

Під впливом фізіологічних змін, у підлітків формується нове «Я», тобто особа починає бачити себе по іншому. І саме на цьому етапі велику роль відіграють соцмережі, в яких досить часто нав'язуються «стандарту краси», показується ідеалізована картинка життя. Саме через це у підлітків може виникати дисонанс, оскільки те, що транслюється в маси і те, що вони бачать перед собою не відповідає одне одному. Нав'язуючи певний стандарт чи образ, у людини можуть виникати комплекси через невідповідність, наприклад з'являється сором'язливість та ненависть щодо свого тіла, якщо воно не таке, як у, скажімо, кумира, якого обрала дитина-підліток.

Також часто підлітки стають жертвами кібербулінгу – знущання та приниження, що здійснюється за допомогою гаджетів із використанням інтернету. Найпоширенішими видами є створення фейкових сторінок у соцмережах, зламування акаунтів, онлайн погрози життю або фізичним насильством, розповсюдження інтимних фото чи відеозаписів, створення фейкових фотографій з метою цькування. Є випадки, коли створюють фейковий акаунт у соцмережі та пишуть з метою шантажування людини, при чому це можуть бути не тільки однолітки, але й родичі чи інші близькі люди. За даними ЮНІСЕФ, кожен п'ятий підліток визнає себе жертвою кібербулінгу.

Варто зазначити, що окрім соцмереж на психіку підлітка також впливають наступні фактори:

- погані стосунки в сім'ї, відсутність підтримки та взаєморозуміння;
- неблагополуччя у родині (щоденні сварки, пияцтво батьків тощо);
- ситуація у навколишньому середовищі (наприклад війна, екологічні зміни і т.д.);
- несприятлива обстановка в навчальному закладі (цькування від однолітків чи вчителів).

Все з переліченого має свої негативні наслідки в майбутньому. Через такі випадки підлітки можуть вдаватися до самопошкоджень, оскільки в них накопичуються негативні емоції (наприклад агресія, гнів, страх тощо), а вони не бачать іншого виходу, окрім як завдати собі болю. А також існують ситуації, де під впливом всіх вище названих чинників дитина відчуває емоційне та моральне спустошення, а самокалічення дозволяє відчувати хоч щось принаймні на фізичному рівні.

Підсумовуючи все вище сказане, парасуїцидальну поведінку можна можна інтерпретувати як своєрідну боротьбу зі стресом, хоч це не вирішує суті проблеми, через яку виникають подібні нахили до калічення

свого тіла. Описуючи цитатою з книги І. Ялома: «Я почуваюся мертвою і завдаю собі болю, аби відчути, що живу. Я нічого не відчуваю, тож маю наражатися на ризик, аби повернутися до життя. Але це ненадовго вирішує мою проблему. Зрештою мені стає соромно – і я відчуваю ще сильніше омертвіння й порожнечу», – варто зазначити, що боротися потрібно не з наслідками, а з причиною виникнення подібної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аутоагресивна поведінка підлітків: монографія / О. В. Погорілко та ін. Полтава, 2017. 141 с. URL: <http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/7198/1/Autoagresivna%20поведinka%20pidlitkiv.pdf>.
2. Мінц М. О. Соціологія девіантної поведінки: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 244 с.
3. Diagnostic and statistical manual of mental disorders fifth edition. Washington DC, London, England: American Psychiatric Association. 992 p.
4. Durkheim É. Suicide A study in sociology / ed. by G. Simpson; trans. from french by John A. Spaulding and George Simpson. London and New York: the Taylor & Francis e-Library, 2005. 427 p. URL: <https://www.gacbe.ac.in/images/E%20books/Durkheim%20-%20Suicide%20-%20A%20study%20in%20sociology.pdf>.
5. Menninger K. Man against himself. New York: A Harvest Book, 1985. 495 p.

УДК 374.72

Олег Лозинський, м. Львів
Тетяна Конівіцька, м. Львів

МІЖКАФЕДРАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Реабілітація є тимчасовою сторонньою підтримкою з метою активізації сил людини (або її опікунів), щоб переступити через нещастя, які зруйнували її попереднє життя, розвинути здатність самостійно брати відповідальність за власне життя у сьогоденні та майбутньому.

Проблема соціально-психологічної реабілітації громадян, що зазнали екстремальних життєвих обставин, є комплексною, торкається матеріальних, медичних, соціальних, психологічних, мовно-культурних, світоглядних аспектів налагодження життя людини у нових обставинах. Розв'язувати такі комплексні проблеми не завжди доцільно в межах однієї професійної сфери. Більш ефективним є концентрація